

УДК 338.33

Н. В. Рунчева

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ КОРПОРАТИВНИХ ВІДНОСИН АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

Анотація. Стаття розкриває сутність та види корпоративних відносин аграрного виробництва. Розглянуто форми інтеграційних перетворень у сільському господарстві України.

Ключові слова: корпорація, корпоративні відносини, державне регулювання.

Summary. This article reveals the essence and forms of corporate relations of agrarian production. Given the forms of integration and transformation in agriculture of Ukraine.

Key words: corporation, corporate relations, government regulation.

Постановка проблеми. Суб'єктами аграрних відносин в Україні виступають сільськогосподарські підприємства, колективні сільськогосподарські підприємства кооперативного і корпоративного типу, селянські (фермерські) господарства, приватні сільськогосподарські підприємства, уповноважені органи державної влади та місцевого самоврядування.

Слід зазначити, що в аграрній сфері сьогодні діє модель розвитку відносин на основі багатокладності.

Метою статті є аналіз сутності, видів та форм корпоративних відносин в аграрній сфері.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Деякі аспекти зазначеної проблеми висвітлені в

працях М. О. Кужелева, А. М. Хімченко, В. Т. Саблука, М. І. Маліка, О. Г. Шпикуляка, Ю. О. Лупенка, В. Я. Месель-Веселяка, В. Б. Тиркало та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес приватизації створив сприятливі умови для повернення капіталу в Україну, переведення його з офшорних зон і залучення іноземних інвестицій. В результаті цього і як наслідок приватизації були створені великі фінансово-промислові і промислово-фінансові групи, які згодом почали процес переділу економічного і фінансового контролю в економіці.

Існує декілька інтеграційних форм, які застосовуються у процесі формування корпоративних відносин в аграрній сфері (табл. 1).

Таблиця 1

Форми інтеграційних перетворень

Форма інтеграції	вертикальна інтеграція (Миронівський хлібопродукт)	горизонтальна інтеграція (утворення ПАТ "Дакор-Вест" у 2009 р.: ТОВ "Західна компанія "Дакор" і ТОВ "Зюйд Вест Ленд")	змішана (конгломератна) інтеграція (ТОВ "Укргроком", ТОВ "Гермес-трейдинг", ТОВ "Кернел-Капітал")
Процес	включення у власну структуру підприємств, технологічно пов'язаних з діяльністю	об'єднання учасників одного сегменту галузі, які виробляють схожу продукцію і мають однаковий виробничий цикл	вертикальна і горизонтальна інтеграції одночасно (об'єднанням підприємств по технологічному ланцюгу з одночасним укрупненням одного з рівнів вертикалі)
Різновиди інтеграції	висхідна - інтеграція з учасником наступної стадії виробничого процесу низхідна - інтеграція з учасником попередньої стадії виробничого процесу	асортиментна інтеграція - товар диференційований об'ємна інтеграція - товар не диференційований (зростання частки на ринку в абсолютному і відносному значеннях)	

Джерело: складено автором

Важливим напрямком аграрних відносин є корпоративні відносини, які пов'язані з умовами і порядком створення господарських товариств у результаті приватизації державних сільськогосподарських підприємств через створення відкритих акціонерних товариств, а також перетворення колективних сільськогосподарських підприємств, спілок селян, сільськогосподарських виробничих кооперативів в акціонерні товариства або товариства з обмеженою відповідальністю.

Найбільш поширеною формою корпоративних відносин в Україні запропоновано вважати інтеграцію підприємств різного профілю в корпорації, які створюють кінцевий споживчий продукт. Узагальнення існуючих підходів до визначення корпорації дало підстави обрати найбільш оптимальне серед них і виділити найпоширенішу властивість практично в кожному з них – об'єднання суб'єктів і об'єктів.

Корпоративні права учасників щодо отримання дивідендів та управління справами товариств, розпорядження своїми акціями, частками в статутному капіталі регламентуються Цивільним кодексом України, Законами України «Про господарські товариства» [1], «Про акціонерні товариства» [2] та установчими документами товариств.

В авторській редакції під корпоративним аграрним суб'єктом запропоновано розуміти господарюючий суб'єкт у формі комерційної юридичної особи, організованої на принципах членства й інтегрування (об'єднання), щодо майна якого учасники несуть зобов'язальні права, а щодо доходів мають права розподілу і отримання.

На сучасному етапі в Україні прискореніми темпами відбувається корпоратизація аграрної сфери, що призвело до утворення потужних аграрних компаній, серед яких найбільш поширеною корпоративною організаційно-правовою формою є холдингова компанія.

На сьогодні в аграрному секторі України саме агрохолдинги складають ядро корпоративного устрою. Холдингові компанії не є законодавчо визначеною організаційною формою суб'єктів господарювання – вони функціонують в основному як акціонерні товариства або товариства з обмеженою відповідальністю. Їх створення відбувається через об'єднання в єдиний процес усіх стадій аграрного виробництва: від наукових досліджень, підготовки, посадки, вирощування та розведення, збору, зберігання, переробки і виробництва до реалізації продукції. Інтегровані форми організації корпоративних відносин в аграрній сфері України під час роботи впорядковані.

За результатами аналізу світового та вітчизняного досвіду визначено, що подолання негативних рис і наслідків розвитку корпоративних

відносин найбільш доцільно здійснювати через систему державно-корпоративних відносин. Організаційно-правовою формою в такому випадку слід використовувати державно-приватне партнерство, яке регламентується Законом України «Про державно-приватне партнерство» [3].

Капіталізація корпоративних відносин в Україні на четвертому етапі відбувається такими шляхами: перетворення частини прибутку підприємства в додатковий капітал; залучення коштів інвесторів через емісію акцій; розміщення акцій на фондових біржах країн світу.

Холдінгізація в 2009–2011 рр. в основному відбувалася шляхом поглинання великими корпораціями підприємств меншого розміру із застосуванням різних організаційно-економічних механізмів корпоратизації, які нами класифіковані: придбання, створення ініціатором, об'єднання активів, викуп.

Процес корпоратизації передбачає певні зміни, які охоплюють такі сфери: зміни відносин і форми власності, зміни організаційно-правового статусу, зміни в системі управління підприємством, зміни моделі поведінки на корпоративну. Зміни в кожному блоці відбуваються специфічно щодо застосування різних способів.

Аграрне виробництво як об'єкт управління має специфічні особливості як соціально-економічного, так і організаційно-технічного характеру. Стратегія управління корпоративним розвитком сільського господарства має враховувати специфіку ринкових аграрних відносин.

Необхідно розробити інструменти системи державного регулювання розвитку корпоративних структур в аграрній сфері, які сприятимуть корпоративній інтеграції в АПК при жорсткому дотриманні антимонопольного законодавства, розвитку кооперативного сектора і стимулюванню процесу формування асоціацій і об'єднань, підтримці фермерства та невеликих землевласників. Крім того, вони свідчать про провідну роль держави в управлінні розвитком корпоративного сектора як елемента АПК.

Найбільш оптимальною стратегією за результатами аналізу є стратегія взаємодії з елементами державно-приватного партнерства. На сьогодні стратегія взаємодії між малими, середніми та інтегрованими структурами господарювання в АПК не набула належного поширення.

Управління корпоративним розвитком сільського господарства складається з комплексу цілеспрямованих організаційно-економічних дій щодо органічного поєднання розвитку корпоративних структур з функціонуванням альтернативного сектора, тобто збалансованого регулювання дуальної структури на базі сучасних принципів, спрямованих на оптимізацію збалансованос-

ті агропромислового виробництва та ринкової кон'юнктури.

Водночас слід зазначити, що держава недостатньо приділяє уваги розвитку корпоративних відносин в аграрній сфері. Так, у Стратегії розвитку аграрного сектора економіки на період до 2020 року не знаходимо чіткої позиції щодо корпоративних структур [1]. У стратегічних напрямках розвитку сільського господарства України на період до 2020 року наголос робиться на підвищення соціальної спрямованості діяльності інтегрованих агропромислових формувань корпоративного типу; унормування порядку їх створення та діяльності [2]

Як свідчить аналіз угод і практики корпорування, капіталізація корпоративних відносин в Україні на сучасному етапі відбувається кількома шляхами, а саме:

- перетворення частини прибутку підприємства у додатковий капітал;
- залучення коштів інвесторів через емісію акцій;
- розміщення акцій на фондових біржах країн світу.

Формування корпоративних відносин не має чіткої галузевої специфіки, воно вирізняється мотивами і наслідками. В аграрній сфері України процес корпоратизації відбувається переважно шляхом створення сільськогосподарських підприємств у формі акціонерних товариств.

Досвід господарської діяльності стверджує, що рівні за обсягами діяльності підприємницькі структури доповнюють одна одну і знаходять свої ніші на ринку. Великі підприємницькі структури мають свої переваги на ринку за рахунок масштабу обсягів [4].

Висновки з проведеного дослідження. Процес формування і розвитку корпоративних відносин в аграрній сфері розпочався у 90-х роках і триває досі. На базі державних підприємств створено акціонерні товариства, які в подальшому переформовані в корпоративні структури. У результаті корпоратизації більша частина аграрних підприємств в Україні функціонує у формі акціонерних товариств, власники яких різними шляхами аку-

мулюють контрольні – 60% та суперконтрольні – 75% пакети акцій [5].

Отже, корпоратизація сільськогосподарських підприємств – це багатоаспектний соціально-економічний процес залучення капіталу в аграрний бізнес, інтеграції підприємств та координації управління ними.

Література

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку аграрного сектора економіки на період до 2020 року» від 17.10.2013 р. N 806-р.
2. Лупенко Ю. О. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / За ред. Ю. О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка. – К.: ННЦ “ІАЕ”, 2012. – 182 с.
3. Закон України «Про державно-приватне партнерство» [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>.
4. Малік М. І. Розвиток аграрного підприємництва в умовах інституціональних трансформацій / М. І. Малік, О. Г. Шпикуляк. // Економіка АПК, 2017.– №2. – С. 13.
5. Тиркало В. Б. Акціонерні товариства в Україні: витяг із конспекту [Електронний ресурс] // Українська школа бізнесу «НаШе», К., 2011. – Режим доступу: http://ubs-nashe.com.ua/docs/at_in_ua.pdf.

References

1. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy (2013). Pro skhvalennia Stratehii rozvytku aharnoho sektoru ekonomiky na period do 2020 roku [On approval of the Strategy of the agricultural sector for the period till 2020] (in Ukr.).
2. Stratehichni napriamy rozvytku silskoho hospodarstva Ukrainy na period do 2020 roku (2012). [Strategic directions of development of agriculture of Ukraine till 2020] (in Ukr.).
3. Zakon Ukrainy (2017). Pro derzhavno-privatne partnerstvo [On Public Private Partnership] Retrieved from : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>. (in Ukr.).
3. Malik, M. I., Shpykuliak O. H. (2017). Rozvytok aharnoho pidpriemnytstva v umovakh instyutsionalnykh transformatsii [Development of the agricultural business in terms of institutional transformation] (in Ukr.).
4. Tyrkalo, V. B. (2011). Aktsionerni tovarystva v Ukraini: vytyah iz konspektu [Stock companies in Ukraine excerpt from compendium] Retrieved from : http://ubs-nashe.com.ua/docs/at_in_ua.pdf. (in Ukr.).